CONCLUZIILE AVOCATEI GENERALE
DOAMNA TAMARA ĆAPETA
prezentate la 30 ianuarie 2025[1]

Cauzele conexate C-555/23 și C-556/23

Makeleio EPE (C-555/23)
Zougla G.R. AE (C-556/23)
împotriva
Ethniko Symvoulio Radiotileorasis (ESR)

[cereri de decizie preliminară formulate de Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia)]

„Trimitere preliminară – Directiva 2010/13 – Furnizarea de servicii mass-media audiovizuale (SMAV) – Portal de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV – Respectarea demnității umane – Interzicerea difuzării de programe sub standard din punct de vedere calitativ – Principiul interpretării conforme – Limite – Principiul legalității”

I. Introducere

1. Două portaluri de știri pe internet din Grecia au fost sancționate de autoritatea națională competentă în materie de servicii mass-media audiovizuale (SMAV) pentru difuzarea unor programe care aduc atingere demnității umane.

2. În fața Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia), care este instanța de trimitere în prezentele cauze, aceste portaluri au contestat sancțiunile care le-au fost aplicate, susținând că legislația relevantă care interzice astfel de programe nu vizează portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV.

3. În cadrul acestor proceduri naționale au apărut mai multe probleme de interpretare a Directivei serviciilor mass-media audiovizuale[2] (denumită în continuare „Directiva SMAV”) și a limitelor principiului interpretării conforme.

[1] Limba originală: engleza.

[2] Directiva 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale (Directiva serviciilor mass-media audiovizuale) (JO 2010, L 95, p. 1), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2018/1808 (denumită în continuare, în versiunea sa consolidată, „Directiva SMAV”).

II. Situația de fapt din litigiile principale, întrebările preliminare și procedura în fața Curții

4. Makeleio și Zougla (denumite în continuare „reclamantele din litigiile principale”) sunt portaluri grecești de știri pe internet, care oferă de asemenea programe audiovizuale pe website-urile lor. Acestea nu sunt furnizori tradiționali de SMAV. Cu alte cuvinte, ele nu sunt comparabile cu posturile de televiziune, care emit ori pe frecvențe alocate, ori online sau atât pe frecvențe alocate, cât și online. Totuși, aceste portaluri de știri pe internet oferă uneori publicului programe care intră sub incidența Directivei SMAV. Vom face referire la astfel de furnizori ca fiind portaluri de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV.

5. La 29 iunie 2021, Makeleio a difuzat un program în care prezentatorul, în timp ce prezenta știrea privind vizita unor reprezentanți ai comunității LGBT+ la cabinetul prim-ministrului grec, a folosit un limbaj disprețuitor, ofensator și injurios despre persoanele homosexuale, făcând comentarii ironice cu privire la orientarea lor sexuală și incitând indirect la agresiuni verbale și fizice împotriva lor. În sfârșit, a făcut în mai multe rânduri trimiteri clare la orientarea sexuală a unor personalități politice numite în mod explicit (denumit în continuare „primul program în discuție”).

6. La 22 februarie 2022, Zougla a difuzat, prin intermediul site-ului său internet, programul unui post de radio care face de asemenea transmisii pe internet. În cursul acestei transmisii, sub pretextul unei proceduri penale în curs împotriva unor terți pentru pedofilie, prezentatorul a atacat personal, fără nicio susținere, anumite personalități politice, folosind numele și prenumele acestora și făcând o serie de comentarii calomnioase și jignitoare care priveau pretinsa lor tendință de a proteja pedofilii, pederaștii și de a interveni pentru a promova persoane în funcții de răspundere cu scopul de a-și urmări preferințele sexuale (denumit în continuare „al doilea program în discuție”).

7. Ethniko Symvoulio Radiotileorasis (Consiliul Național al Audiovizualului din Grecia, denumit în continuare „ESR”), autoritatea administrativă independentă elenă care supraveghează și reglementează piața SMAV [3], a fost sesizată cu privire la cele două programe în discuție.

8. ESR a considerat că are competență cu privire la cele două programe care au fost puse la dispoziția publicului, apreciind că atât Makeleio, cât și Zougla sunt furnizori de SMAV în sensul Directivei SMAV și al Legii 4779/2021 [4], care a transpus această directivă în dreptul național.

9. Pentru difuzarea programului în discuție [5], ESR a aplicat Makeleio două sancțiuni administrative. Prima sancțiune, în cuantum de 30 000 de euro, a fost aplicată pentru încălcarea interdicției prevăzute la articolul 8 din Legea 4779/2021 de a incita la violență sau la ură împotriva persoanelor pe motive de orientare sexuală. Această dispoziție din Legea 4779/2021 a transpus articolul 6 din Directiva SMAV în ordinea juridică elenă. Din deciziile de trimitere rezultă că

[3] ESR este autoritatea națională de reglementare în sensul articolului 30 din Directiva SMAV.

[4] Nomos 4779/2021, Ensomatosi stin ethniki nomothesia tis Odigias (EE) 2010/13 tou Europaikou Koinovouliou kai tou Symvouliou tis 10is Martiou 2010 gia ton syntonismo orismenon nomothetikon, kanonistikon kai dioikitikon diatakseon ton kraton melon schetika me tin parochi ypiresion optikoakoustikon meson, opos echei tropopoiithi me tin Odigia (EE) 2018/1808 tou Europaikou Koinovouliou kai tou Symvouliou tis 14is Noemvriou 2018 kai alles diatakseis armodiotitas tis Genikis Grammateias Epikoinonias kai Enimerosis [Legea 4779/2021 de transpunere în dreptul intern a Directivei 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale, astfel cum a fost modificată prin Directiva (UE) 2018/1808 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 noiembrie 2018, precum și a altor dispoziții care intră în sfera de competență a Secretariatului General pentru Comunicare și Informare (FEK A’ 27/20.2.2021) (denumită în continuare „Legea 4779/2021”)].

[5] În ședință s-a explicat că programul a fost transmis inițial în direct, după care a rămas pe site-ul internet al Makeleio și a putut fi accesat la cerere.

articolul 8 din Legea 4779/2021 nu a transpus literal întregul articol 6 alineatul (1) din Directiva SMAV, omițând teza introductivă a acestuia, care se referă în general la interzicerea încălcării demnității umane [6].

10. A doua sancțiune, tot în cuantum de 30 000 de euro, a fost aplicată pentru încălcarea interdicției de difuzare a unui program sub standard din punct de vedere calitativ. O astfel de interdicție este prevăzută de două acte normative care precedă Legea nr. 4779/2021, și anume Legea 2328/1995 și Decretul prezidențial 77/2003 [7]. Aceste două acte impun în mod expres obligația de respectare a demnității și a personalității umane și interzic transmiterea de conținut sub standard din punct de vedere calitativ. În ședință, ESR a explicat că conținutul acelor programe a fost considerat sub standard din punct de vedere calitativ tocmai pentru că a încălcat demnitatea umană.

11. Pentru difuzarea celui de al doilea program în discuție, ESR a aplicat Zougla și două sancțiuni administrative. Prima sancțiune, în cuantum de 80 000 de euro, a fost aplicată pentru transmiterea de conținut sub standard din punct de vedere calitativ, iar a doua, în cuantum de 40 000 de euro, pentru încălcarea obligației de respectare a demnității umane. Ambele sancțiuni au fost aplicate pe baza acelorași două acte normative în temeiul cărora a fost aplicată a doua sancțiune împotriva Makeleio, și anume Legea 2328/1995 și Decretul prezidențial 77/2003.

12. Legea 2328/1995 și Decretul prezidențial 77/2003, care au servit drept temeiuri juridice pentru o parte dintre sancțiunile impuse, nu se aplică în mod expres portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV. Cu toate acestea, ESR a considerat că actele normative naționale care prevăd obligația de a respecta demnitatea și personalitatea umană, chiar dacă au fost adoptate înainte de adoptarea Directivei SMAV, trebuie să se aplice „oricărui material audiovizual pus la dispoziția publicului prin intermediul unor site-uri internet liber accesibile și care poate avea asupra celor care îl privesc efecte analoage celor cauzate de transmisia de materiale similare de către furnizorii de conținut tradiționali”. Prin urmare, în opinia ESR, obligațiile care decurg din aceste acte normative naționale trebuie să se aplice și portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV, deși acestea din urmă nu sunt incluse în mod expres în formularea dispozițiilor naționale relevante.

13. Prin intermediul a două cereri distincte, reclamantele din litigiile principale au introdus cereri de anulare a deciziilor ESR în fața Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat). Reclamantele susțin că nu pot fi sancționate pentru încălcarea obligației de respectare a demnității umane și pentru difuzarea unui program sub standard din punct de vedere calitativ întrucât legislația națională care prevede o astfel de obligație nu se aplică portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV.

14. Din dosarul Curții nu reiese că reclamantele contestă calificarea programelor în cauză ca aducând atingere demnității umane sau ca fiind sub standard din punct de vedere calitativ. Ele contestă mai curând *aplicabilitatea* normelor juridice elene care le impun obligația de a nu aduce atingere demnității umane.

[6] Potrivit anexei II la ambele decizii de trimitere, articolul 8 din Legea 4779/2021 prevede: „Serviciile mass-media audiovizuale nu ar trebui să conțină incitări la violență sau la ură împotriva unui grup de persoane sau a unui membru al unui grup pe motive de rasă, culoare a pielii, origine națională sau etnică, descendență, religie, handicap, orientare sexuală, identitate sau caracteristicile unui gen.”

[7] Deciziile de trimitere fac referire la articolul 1 alineatul 1 din Nomos 2328/1995, nomiko kathestos tis idiotikis tileorasis kai tis topikis radiofonias, rythmisi thematon tis radiotileoptikis agoras kai alles diatakseis [Legea 2328/1995 privind reglementarea statutului juridic al televiziunilor private și al radiourilor locale, reglementarea pieței radioteleviziunii și alte dispoziții (FEK A’ 159/3.8.1995) (denumită în continuare „Legea 2328/1995”)] și la articolul 2 alineatul 1, articolul 4 și articolul 9 alineatul 2 din Proedriko diatagma 77/2003, kodikas deontologias eidiseografikon kai allon dimosiografikon kai politikon ekpompon [Decretul prezidențial 77/2003 privind codul etic pentru buletinele de știri și alte transmisii jurnalistice și politice (FEK A’ 75/28.3.2003) (denumit în continuare „Decretul prezidențial 77/2003”)].

15. Completul de judecată al Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) are opinii împărțite cu privire la aspectul dacă legislația națională stabilește în privința portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV interdicția de încălcare a demnității umane și de difuzare a unui program sub standard din punct de vedere calitativ. Pe de o parte, majoritatea consideră că actele normative naționale relevante nu se referă în mod clar și neechivoc la astfel de portaluri de știri pe internet care difuzează de asemenea SMAV. În consecință, în opinia majorității, autoritatea națională de reglementare nu putea, aplicând prin analogie dispozițiile de drept național, să impună reclamantelor sancțiunile în discuție.

16. Pe de altă parte, o minoritate a completului de judecată al Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) consideră că legislația elenă, inclusiv articolul 15 alineatul 2 din Syntagma tis Elladas (Constituția elenă)[8], se aplică pentru difuzarea oricărui program, indiferent de modul de transmitere, incluzând astfel portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV. Prin urmare, această minoritate este de părere că legislația elenă în forma sa actuală impune deja o interdicție privind încălcarea demnității umane în cazul radiodifuzorilor precum Makeleio și Zougla. Așadar, în opinia minorității, autoritatea națională de reglementare a aplicat în mod legal sancțiunile în cauză.

17. În pofida acestui dezacord, Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) consideră în unanimitate că unul dintre obiectivele Directivei SMAV este de a asigura respectarea demnității umane și de a preveni difuzarea unor programe sub standard din punct de vedere calitativ precum cele în discuție în cele două cauze aflate pe rolul său. Totuși, această instanță solicită Curții să confirme că o astfel de interpretare a Directivei SMAV este corectă.

18. În plus, chiar dacă interzicerea încălcării demnității umane constituie obiectivul Directivei SMAV și intră în domeniul său de aplicare, instanța de trimitere, sau cel puțin majoritatea din cadrul acesteia, consideră că sancțiunile în discuție nu ar putea fi aplicate portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV prin simpla interpretare a dreptului național în conformitate cu Directiva SMAV. Acestei posibilități i s-ar opune principiul legalității, astfel cum este exprimat în maxima *nullum crimen, nulla poena sine lege*.

19. În aceste condiții, Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Printre obiectivele Directivei [2010/13], astfel cum a fost modificată prin Directiva [2018/1808], și, prin urmare, în domeniul de aplicare al directivei se încadrează: (a) garantarea respectării și protecției demnității și a valorii persoanei umane și (b) prevenirea transmisiei de conținut sub standard din punct de vedere calitativ de către furnizorii de servicii de televiziune și în special a unui conținut care prezintă caracteristicile celui transmis în speță de societatea reclamantă?

[8] Articolul 14 din Constituția elenă se referă la libertatea de exprimare și la libertatea presei. Articolul 15 alineatul 1 din aceasta prevede că „dispozițiile articolului precedent referitoare la protecția presei nu sunt aplicabile pentru filme, înregistrări audio, radio, televiziune sau orice alte mijloace similare pentru transmisiile de voce sau imagini”.
Articolul 15 alineatul 2 din Constituția elenă are următorul cuprins:
„Radioul și televiziunea se află sub controlul direct al statului. Controlul și impunerea de sancțiuni administrative țin de competența exclusivă a Consiliului Național pentru Radio și Televiziune, care este o autoritate independentă, în condițiile prevăzute de lege. Controlul direct al statului, care poate lua și forma unui statut de autorizare prealabilă, va urmări transmiterea obiectivă și în condiții de egalitate a informațiilor și a reportajelor de știri, precum și a unor lucrări de literatură și artă, asigurarea nivelului de calitate a programelor mandatată de misiunea socială de radio și televiziune și de dezvoltarea culturală a țării, precum și respectarea valorii ființei umane și protecția copiilor și a tinerilor.”

2) Plecând de la ipoteza că: (a) obligația de a respecta și de a proteja demnitatea și valoarea persoanei umane și/sau (b) interdicția de a transmite un conținut sub standard din punct de vedere calitativ și în special un conținut având caracteristicile transmisiei în litigiu se încadrează în domeniul de aplicare al directivei: este contrară articolului 4 alineatul (1) din directivă coroborat cu principiul egalității de tratament consacrat la articolele 20 și 21 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene o dispoziție națională potrivit căreia obligațiile respective revin tuturor furnizorilor de servicii de televiziune, cu excepția celor care difuzează programe de televiziune numai prin internet?

3) În cazul unui răspuns afirmativ la primele două întrebări: autoritatea națională de reglementare trebuie să aplice, pentru a asigura eficacitatea practică a directivei, normele dreptului național care impun obligațiile în cauză în mod nediferențiat tuturor furnizorilor de servicii de televiziune, chiar dacă dreptul național prevede obligațiile și sancțiunile aferente pentru toți ceilalți furnizori de servicii de televiziune, dar nu și pentru cei care difuzează conținutul lor exclusiv prin internet? Sau impunerea unor sancțiuni administrative pentru încălcarea acestor obligații de o transmisie de televiziune prin internet, în temeiul unei interpretări extensive sau al unei aplicări prin analogie a normelor naționale referitoare la alte servicii de televiziune, este incompatibilă cu principiul *nullum crimen, nulla poena sine lege certa*, consacrat la articolul 49 alineatul (1) prima teză din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene coroborat cu principiul securității juridice?

4) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare preliminară și dacă se consideră că: (a) obligația de a respecta și de a proteja demnitatea și valoarea persoanei umane și/sau (b) interdicția transmisiei de conținut sub standard din punct de vedere calitativ (în special conținut precum transmisia în cauză) nu intră în domeniul de aplicare al directivei în sensul articolului 4 alineatul (1), în cazul în care legislația unui stat membru impune astfel de obligații furnizorilor de servicii de televiziune prin intermediul rețelelor de radiodifuziune terestră, prin satelit sau în bandă largă, cu consecința unor sancțiuni administrative, dar nu conține norme echivalente în ceea ce privește furnizorii de servicii de televiziune prin internet: articolul 2 alineatul (1) din Directiva 2010/13, așa cum este în vigoare în prezent, trebuie interpretat în sensul că autoritatea națională competentă este obligată să ia în considerare posibilitatea de a impune sancțiuni administrative pentru încălcarea acestor norme și în ceea ce privește difuzarea de emisiuni de televiziune prin internet, pe baza principiului egalității de tratament?

5) În cazul unui răspuns afirmativ la a patra întrebare: obligația autorității naționale de reglementare, ținând seama de cele de mai sus și pe baza unei interpretări a dreptului național conforme cu dreptul Uniunii și în special cu dispozițiile citate anterior ale directivei, de a aplica fără distincție tuturor serviciilor de televiziune, indiferent de modul de difuzare a acestora, normele de drept național care impun astfel de obligații este compatibilă cu principiul *nullum crimen, nulla poena sine lege certa* și cu principiul securității juridice, având în vedere că aceste obligații, prevăzute de dreptul național pentru toți ceilalți furnizori de servicii de televiziune, nu se aplică televiziunii prin internet?”

20. Makeleio, ESR, guvernele elen și suedez, precum și Comisia Europeană au depus observații scrise în fața Curții.

21. La 16 octombrie 2024 a avut loc o ședință în cadrul căreia Makeleio, ESR, guvernele elen și suedez, precum și Comisia au prezentat observații orale.

III. Analiză

A. Aspecte introductive

1. Site-uri internet precum Makeleio și Zougla pot fi considerate furnizori de SMAV?

22. De la bun început, trebuie să se stabilească dacă, în ceea ce privește programele în discuție pentru care au fost aplicate sancțiuni, Makeleio și Zougla puteau fi considerate furnizori de SMAV care intră sub incidența Directivei SMAV.

23. Un răspuns afirmativ la această întrebare decurge în mod clar, în opinia noastră, din Hotărârea New Media Online[9]. Această hotărâre a precedat modificările din anul 2018 ale Directivei SMAV. Cu toate acestea, ea rămâne relevantă, cu atât mai mult cu cât unele dintre constatările efectuate în cadrul acestei hotărâri au fost chiar preluate în versiunea din anul 2018 a Directivei SMAV.

24. Cauza respectivă privea un serviciu furnizat de o societate care, similar reclamantelor din prezentele cauze, administrează un ziar online. Cu toate acestea, pe lângă serviciul său principal, societatea oferea de asemenea scurte înregistrări video care corespundeau unor secvențe de durată redusă extrase din buletine de informații, care, în acest format, nu există de obicei în televiziunea „tradițională”. Aceste înregistrări video nu erau asociate cu știrile furnizate de aceste ziare online.

25. În aceste condiții, Curtea a constatat mai întâi că „noțiunea de «program» în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2010/13 trebuie interpretată în sensul că include punerea la dispoziție, pe un subdomeniu al site-ului internet al unui ziar, de înregistrări video de scurtă durată care corespund unor scurte secvențe extrase din buletine de informații locale, de sport sau de divertisment.[10]”

26. După modificarea din anul 2018, definiția „programului” prevăzută la articolul 1 alineatul (1) litera (b) din Directiva SMAV a rămas aceeași. Potrivit acestei definiții:

„«program» înseamnă o serie de imagini în mișcare cu sau fără sunet care constituie un element distinct, indiferent de lungimea acestuia, în cadrul unei grile sau al unui catalog realizat de un furnizor de servicii mass-media, inclusiv filme artistice de lung metraj, videoclipuri, evenimente sportive, comedii de situație, documentare, programe pentru copii, precum și filme și seriale pentru televiziune”.

27. În Hotărârea New Media Online, Curtea a considerat de asemenea că un asemenea program constituie un „serviciu mass-media audiovizual” în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (a) punctul (i) din Directiva SMAV, chiar dacă activitatea principală a societății constă în furnizarea de ziare online, în cazul în care un astfel de program poate fi disociat de știrile pe care societatea le furnizează[11].

[9] Hotărârea din 21 octombrie 2015, New Media Online (C-347/14, EU:C:2015:709, denumită în continuare „Hotărârea New Media Online”).

[10] Hotărârea New Media Online, punctul 24.

[11] Hotărârea New Media Online, punctele 26, 28 și 33.

28. Articolul 1 alineatul (1) litera (a) punctul (i) din Directiva SMAV, care definește noțiunea de servicii mass-media audiovizuale, a fost astfel modificat pentru a include această jurisprudență și are în prezent următorul cuprins:

„(a) «serviciu mass-media audiovizual» înseamnă:

(i) un serviciu astfel cum este definit la articolele 56 și 57 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, scopul principal al serviciului respectiv sau al unei secțiuni disociabile a acestuia fiind furnizarea de programe, sub responsabilitatea editorială a unui furnizor de servicii mass-media, către publicul larg, în scop informativ, de divertisment sau educativ, prin rețele de comunicații electronice în înțelesul articolului 2 litera (a) din Directiva 2002/21/CE; un astfel de serviciu mass-media audiovizual reprezintă fie o transmisie de televiziune, astfel cum este definită la litera (e) de la prezentul alineat, fie un serviciu mass-media audiovizual la cerere, astfel cum este definit la litera (g) de la prezentul alineat”.

29. Având în vedere cele de mai sus, nu există nicio îndoială, în opinia noastră, că site-urile internet care nu sunt posturi de televiziune clasice intră sub incidența Directivei SMAV atunci când difuzează programe în sensul articolului 1 alineatul (1) litera (a) punctul (i) din Directiva SMAV, fie ca serviciu principal, fie ca secțiune disociabilă a celuilalt tip de serviciu pe care îl furnizează.

30. Înregistrările video care au fost făcute publice de Makeleio și de Zougla nu par să fie asociate cu știrile publicate pe site-ul lor internet. Prin urmare, programele în discuție în speță par să se încadreze în definiția unui serviciu mass-media audiovizual.

31. În ședință, Makeleio a susținut că programul în discuție nu a fost furnizat sub responsabilitatea sa editorială.

32. Curtea a constatat că trebuie să se înțeleagă că „o persoană fizică sau juridică stabilită într-un stat membru își asumă responsabilitatea editorială […] în cazul în care selectează și organizează într-o grilă cronologică programele acestui post”[12]. Acest lucru se reflectă și în definiția „responsabilității editoriale” de la articolul 1 alineatul (1) litera (c) din Directiva SMAV[13].

33. În repartizarea competențelor între Curte și instanțele naționale în cadrul procedurii preliminare, revine instanței de trimitere sarcina de a stabili situația de fapt. Curtea este, în principiu, ținută de descrierea cauzei în ceea ce privește situația de fapt și dreptul național aplicabil astfel cum au fost prezentate de instanța de trimitere[14].

34. În această privință, este relevant faptul că, în deciziile de trimitere, instanța de trimitere a luat în considerare Directiva SMAV și Hotărârea New Media Online și a considerat în unanimitate că, în ceea ce privește programele pentru care au fost sancționate, ambele reclamante sunt furnizori de SMAV în sensul Directivei SMAV.

[12] A se vedea în acest sens Hotărârea din 4 iulie 2019, Baltic Media Alliance (C-622/17, EU:C:2019:566, punctul 41).

[13] În speță, întrebată cu privire la acest aspect în ședință, Makeleio a confirmat că un lucrător angajat de Makeleio a efectuat selecția și organizarea SMAV sub supravegherea acestei societăți.

[14] A se vedea în acest sens Hotărârea din 16 martie 1978, Oehlschläger (104/77, EU:C:1978:69, punctul 4), precum și Hotărârea din 31 ianuarie 2023, Puig Gordi ș.a. (C-158/21, EU:C:2023:57, punctul 61, precum și jurisprudența citată).

35. Sub rezerva confirmării definitive de către instanța de trimitere, împrejurările din litigiile principale par deci să intre în domeniul de aplicare personal al Directivei SMAV, astfel cum a fost modificată în anul 2018.

2. Dezacordul dintre membrii completului instanței de trimitere

36. Astfel cum am explicat, membrii completului de judecată al camerei de trimitere a Consiliului de Stat nu sunt cu toții de acord cu interpretarea dreptului elen în raport cu prezentele cauze (a se vedea punctele 15 și 16 din prezentele concluzii).

37. Pe de o parte, majoritatea consideră că legislația elenă nu impune interdicția generală privind încălcarea demnității umane și furnizarea de programe sub standard din punct de vedere calitativ pe portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV. Pe de altă parte, minoritatea consideră că astfel de obligații sunt impuse unor asemenea furnizori de transmisii prin internet în temeiul dispozițiilor legislației elene în vigoare.

38. În această privință, trebuie amintit că, în repartizarea competențelor în cadrul procedurii preliminare, Curtea nu este competentă să interpreteze dreptul național. Curtea nu poate decât să interpreteze dispozițiile relevante ale dreptului Uniunii [15]. În cazul în care sunt în discuție directive, precum în prezentele cauze, Curtea poate explica obligațiile pe care, în temeiul directivei, statele membre trebuie să le aplice subiecților aflați în jurisdicția lor, prin adoptarea unei reglementări de punere în aplicare.

39. Revine, așadar, instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă reglementarea națională de punere în aplicare a transpus în mod corect o directivă. În această privință, Curtea nu este în măsură, în prezentele cauze, să soluționeze dezacordul dintre opiniile exprimate de majoritatea și, respectiv, de minoritatea membrilor din cadrul camerei de trimitere a Consiliului de Stat.

40. Cu toate acestea, trebuie amintit că, în temeiul articolului 288 al treilea paragraf TFUE, deși o directivă este obligatorie pentru fiecare stat membru destinatar cu privire la rezultatul care trebuie atins, ea lasă autorităților naționale competența în ceea ce privește forma și mijloacele.

41. Astfel, adoptarea unei reglementări de transpunere a unei directive nu înseamnă neapărat că trebuie adoptată o lege care are ca obiect specific transpunerea unei anumite directive.

42. Potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, „existența unor principii generale sau a unor norme generale poate face superfluă transpunerea prin acte cu putere de lege sau prin acte administrative suplimentare specifice, cu condiția însă ca aceste norme să garanteze efectiv aplicarea deplină a acestei directive și ca, în cazul în care dispoziția în cauză din directiva menționată urmărește să confere drepturi particularilor, situația juridică ce rezultă din aceste principii să fie suficient de precisă și de clară, iar beneficiarilor să li se ofere posibilitatea să își cunoască pe deplin drepturile, precum și, dacă este cazul, să se prevaleze de acestea în fața instanțelor naționale” [16].

[15] A se vedea în acest sens Hotărârea din 1 decembrie 1965, Dekker (33/65, EU:C:1965:118, p. 904), și Hotărârea din 26 octombrie 2023, EDP – Energias de Portugal ș.a. (C-331/21, EU:C:2023:812, punctul 40 și jurisprudența citată).

[16] A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 iunie 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg) (C-303/20, EU:C:2021:479, punctul 34 și jurisprudența citată).

43. Rezultă că, „pentru a stabili dacă o reglementare națională pune în aplicare în mod suficient obligațiile rezultate dintr-o anumită directivă, trebuie să se ia în considerare nu numai reglementarea adoptată în mod specific în vederea transpunerii acestei directive, ci și ansamblul normelor juridice disponibile și aplicabile”[17].

44. Prin urmare, legislația existentă înainte de adoptarea unei directive sau normele stabilite printr-o constituție națională ar putea fi înțelese ca fiind suficiente pentru transpunerea directivei, cu condiția ca persoanele interesate să se poată asigura cu suficientă certitudine că beneficiază de drepturi sau că le sunt impuse obligații în temeiul acestei directive. De asemenea, normele existente ar putea fi doar completate de o nouă lege în secțiunea care nu este încă reglementată de normele existente. Tehnica adecvată de transpunere a directivelor depinde, așadar, de metodele de reglementare specifice din fiecare stat membru.

45. Numai instanța națională poate decide dacă Legea 4779/2021, care a transpus Directiva SMAV în ordinea juridică elenă, nu a făcut decât să completeze rețeaua complexă de legi care reglementează serviciile mass-media audiovizuale în Grecia[18] și a introdus numai acele norme care nu existau deja (astfel cum au sugerat în ședință ESR și guvernul elen).

46. Acestea fiind spuse, prima și a doua întrebare preliminară ar putea fi înțelese în sensul că i se solicită Curții să explice care erau obligațiile furnizorilor de SMAV pe care statele membre trebuiau să le introducă în ordinea lor juridică pentru a transpune în mod corespunzător Directiva SMAV. Acest lucru va permite instanței de trimitere să decidă dacă directiva menționată a fost transpusă în mod corect în dreptul național.

47. În continuare, prin intermediul celei de a treia întrebări se solicită să se stabilească dacă, în cazul în care dispozițiile de drept național nu au transpus integral Directiva SMAV, instanța națională are în prezentele cauze obligația de a interpreta dispozițiile existente de drept național astfel încât să obțină rezultatul impus de această directivă. În prezentele cauze, acest rezultat constă în interzicerea încălcării demnității umane de către toți furnizorii de servicii mass-media audiovizuale, inclusiv portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV. Mai precis, prin intermediul acestei întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă obligația de interpretare conformă și-ar atinge limita în cazul în care ar conduce la impunerea în sarcina unui particular a unei obligații pentru încălcarea căreia poate fi aplicată o sancțiune penală.

48. Astfel cum vom demonstra, având în vedere răspunsurile la aceste întrebări, nu va fi necesar să se răspundă la a patra și la a cincea întrebare.

[17] Hotărârea din 10 iunie 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg) (C-303/20, EU:C:2021:479, punctul 35).

[18] În ședință, guvernul elen a explicat că diferitele niveluri ale legislației naționale privind SMAV trebuie înțelese într-un context istoric, începând cu noua constituție, prima privatizare a televiziunii publice, apoi extinderea la televiziunea cu plată, apariția televiziunii digitale, care a înlocuit televiziunea analogică, și a SMAV la cerere. În afara celor trei acte normative deja menționate, alte acte normative elene, menționate în deciziile de trimitere, sunt relevante în cauzele aflate pe rolul instanței de trimitere.

B. Răspunsurile la întrebările preliminare

1. Cu privire la prima întrebare – domeniul de aplicare al Directivei SMAV

49. Prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită Curții să confirme că obiectivul și, prin urmare, domeniul de aplicare al Directivei SMAV include (a) interzicerea încălcării demnității umane și (b) interzicerea conținutului sub standard din punct de vedere calitativ al programului.

50. În această privință, instanța de trimitere solicită în esență o interpretare a articolului 6 alineatul (1) din Directiva SMAV.

51. Această dispoziție prevede:

„(1) Fără a aduce atingere obligației statelor membre de a respecta și de a proteja demnitatea umană, statele membre se asigură prin mijloace corespunzătoare că serviciile mass-media audiovizuale prestate de furnizorii de servicii mass-media aflați în jurisdicția lor nu conțin:

(a) incitări la violență sau la ură împotriva unui grup de persoane ori a unui membru al unui grup, bazate pe oricare dintre motivele menționate la articolul 21 din cartă;

(b) instigări publice la săvârșirea de infracțiuni de terorism, astfel cum sunt prevăzute la articolul 5 din Directiva (UE) 2017/541."

a) Interzicerea încălcării demnității umane

52. În primul rând, se ridică problema semnificației tezei introductive a articolului 6 alineatul (1) din Directiva SMAV: „[f]ără a aduce atingere obligației statelor membre de a respecta și de a proteja demnitatea umană". Această teză ar trebui interpretată în sensul că obligă statele membre să introducă o interdicție generală de încălcare a demnității umane în cadrul programelor furnizorilor de SMAV? În mod alternativ, singurele obligații pe care statele membre trebuie să le impună furnizorilor de SMAV sunt cele două obligații concrete exprimate la literele (a) și (b) ale acestui articol?

53. În propunerea Comisiei pentru Directiva 2018/1808, această teză introductivă nu exista [19].

54. Comisia a explicat în ședință că această teză a fost rezultatul unui compromis între insistența Parlamentului European de a include în mod expres interdicția generală în ceea ce privește încălcarea demnității umane și opoziția Consiliului Uniunii Europene față de o astfel de formulare generală în Directiva SMAV.

[19] Comisia Europeană, „Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2010/13/UE privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale având în vedere evoluția realităților pieței" [COM(2016) 287 final]. În versiunea inițială din anul 2010 a Directivei SMAV, articolul 6 avea următorul cuprins: „Statele membre garantează prin mijloace corespunzătoare că serviciile mass-media audiovizuale prestate de furnizorii de servicii mass-media aflați sub jurisdicția lor nu conțin incitări la ură pe criterii de rasă, sex, religie sau naționalitate." Astfel, acesta nu conține nicio referire la interzicerea generală a programelor care încalcă demnitatea umană.

55. Singurul document disponibil care face parte din istoricul legislativ al acestei directive permite Curții doar să confirme că o astfel de formulare a fost acceptată atât de Parlament, cât și de Consiliu în prima lectură în cadrul procesului legislativ care a avut drept rezultat Directiva SMAV modificată [20]. Cu toate acestea, nici motivele pentru care Parlamentul a dorit în mod expres să includă în textul directivei interdicția generală în ceea ce privește încălcarea demnității umane, nici, mai important, motivele pentru care Consiliul s-a opus unei astfel de soluții nu sunt exprimate în documentele disponibile care consemnează istoricul legislativ al Directivei SMAV.

56. Prin urmare, astfel cum a admis Comisia în ședință, există cel puțin două interpretări posibile. Pe de o parte, articolul 6 alineatul (1) din Directiva SMAV ar putea fi interpretat în sensul că nu impune o obligație generală în ceea ce privește interzicerea încălcării demnității umane, ci doar două obligații specifice (inexistența unor incitări la violență sau la ură [articolul 6 alineatul (1) litera (a)] și inexistența unor instigări la săvârșirea de infracțiuni de terorism [articolul 6 alineatul (1) litera (b)]. Pe de altă parte, aceeași dispoziție ar putea fi înțeleasă în sensul că impune o obligație generală de a nu aduce atingere demnității umane, alături de aceste două obligații specifice menționate anterior.

57. În ședință, Comisia a preferat prima interpretare, și anume aceea că Directiva SMAV nu conține o interdicție generală în ceea ce privește încălcarea demnității umane care trebuie impusă furnizorilor de SMAV. Cu toate acestea, Comisia a considerat că obligațiile specifice de a interzice conținutul care incită la violență, la ură sau la terorism reprezintă o expresie a cerinței de respectare a demnității umane.

58. În schimb, toți ceilalți participanți la prezenta procedură (Makeleio, ESR și guvernele elen și suedez) au fost de acord că asigurarea respectării și protecției demnității umane reprezintă o obligație în temeiul Directivei SMAV. Aceasta este și poziția instanței de trimitere.

59. Propunem Curții să aprobe interpretarea tezei introductive a articolului 6 alineatul (1) din Directiva SMAV potrivit căreia statele membre sunt obligate să prevadă în legislațiile lor naționale o interdicție generală cu privire la programele care încalcă demnitatea umană.

60. Scopul Directivei SMAV și contextul juridic al articolului 6 alineatul (1) din aceasta, inclusiv alte dispoziții ale directivei înseși, precum și dispozițiile mai generale de drept al Uniunii și de drept internațional concură toate la interpretarea tezei introductive a articolului 6 alineatul (1) în sensul că statele membre trebuie să se asigure că furnizorii de SMAV respectă obligația generală ca demnitatea umană să nu fie încălcată în cadrul programelor lor.

61. Printre altele, scopul Directivei SMAV este să permită realizarea pieței interne în domeniul SMAV, asigurând totodată un nivel ridicat de protecție a obiectivelor de interes general [21]. În această privință, ea se întemeiază pe principiul țării de origine, potrivit căruia este responsabilitatea unui stat membru în jurisdicția căruia sunt stabiliți furnizorii de SMAV să se asigure că aceștia respectă normele pe care statul în cauză le impune în privința SMAV destinate

[20] Consiliul Uniunii Europene, „Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2010/13/UE privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale având în vedere evoluțiile de pe piață – Rezultatul primei lecturi a Parlamentului European (Strasbourg, 1-4 octombrie 2018)”, (ST 12689 2018 INIT), p. 62. Aceeași teză a fost inclusă și în considerentul (60) al Directivei 2018/1808.

[21] A se vedea considerentul (104) al Directivei SMAV.

publicului [22]. Directiva SMAV impune un set minim de norme [23] pe care toți furnizorii de SMAV trebuie să le respecte (în „domeniile coordonate de această directivă"). Acest lucru permite impunerea în sarcina tuturor statelor membre a unei obligații de a permite recepționarea transfrontalieră a SMAV transmise de furnizori din alte state membre. Niciun stat membru nu poate impune în principiu nicio restricție din motive care țin de domenii coordonate de directivă [24].

62. Astfel, directiva introduce un set de cerințe comune pentru furnizorii de SMAV, care consolidează încrederea reciprocă între statele membre și fără de care acestora le-ar fi dificil să accepte SMAV transfrontaliere fără control și autorizare prealabile. Printre aceste cerințe se numără respectarea drepturilor fundamentale prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta") [25], inclusiv respectarea demnității umane consacrată la articolul 1.

63. În ceea ce privește modul de redactare a Directivei SMAV, în plus față de teza introductivă a articolului 6 alineatul (1) din aceasta, considerentele (59), (60) și (104) ale acesteia se referă la protecția demnității umane ca valoare pe care Directiva SMAV trebuie să o asigure. Prin urmare, chiar dacă carta nu poate, în sine, să impună obligații statelor membre, Directiva SMAV include în mod clar obligația de respectare a demnității umane printre cerințele pe care statele membre trebuie să le îndeplinească pentru a permite buna funcționare a pieței interne în domeniul SMAV [26].

64. Considerentul (3) al Directivei SMAV face referire la Convenția europeană a Consiliului Europei privind televiziunea transfrontalieră, adoptată la 5 mai 1989 [27]. Această convenție, pe care Curtea s-a întemeiat deja la interpretarea Directivei SMAV [28], conține articolul 7, intitulat „Responsabilitățile radiodifuzorului", care prevede că „[t]oate elementele serviciilor de programe, prin prezentarea și conținutul lor, trebuie să respecte demnitatea și drepturile fundamentale ale oricărei persoane".

65. Chiar mai important, demnitatea umană este o valoare cuprinsă la articolul 2 TUE, dispoziție care enumeră valorile pe care se întemeiază Uniunea Europeană [29]. Articolul menționat precizează că aceste valori sunt comune statelor membre.

22 Articolul 2 alineatul (1) din Directiva SMAV.

23 A se vedea Hotărârea din 22 septembrie 2011, Mesopotamia Broadcast și Roj TV (cauzele conexate C-244/10 și C-245/10, EU:C:2011:607, punctul 34), și Hotărârea din 18 iulie 2013, Sky Italia (C-234/12, EU:C:2013:496, denumită în continuare „Hotărârea Sky Italia", punctul 12).

24 Articolul 3 din Directiva SMAV.

25 Considerentul (16) al Directivei SMAV.

26 Se poate adăuga, ținând seama de împrejurări precum cele din procedurile principale, că, încă din anul 1998, Consiliul a adoptat Recomandarea 98/560/CE din 24 septembrie 1998 privind dezvoltarea competitivității industriei europene a serviciilor audiovizuale și de informare prin promovarea unor cadre naționale menite să asigure un nivel comparabil și eficient de protecție a minorilor și a demnității umane. (JO 1998, L 270, p. 48).

27 Seria Tratate europene nr. 132.

28 A se vedea în acest sens Hotărârea din 2 iunie 2005, Mediakabel (C-89/04, EU:C:2005:348, punctul 41), în care sunt interpretate Directivele 89/552 și 98/34/CE, precursoare ale Directivei SMAV, precum și Hotărârea din 4 iulie 2019, Baltic Media Alliance (C-622/17, EU:C:2019:566, punctele 69 și 70).

29 Importanța articolului 2 TUE a fost subliniată de Curte cu mai multe ocazii, inclusiv în Hotărârea din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punctele 30 și 32). În Hotărârea din 16 februarie 2022, Ungaria/Parlamentul și Consiliul (C-156/21, EU:C:2022:97, punctul 232), Curtea a statuat că „trebuie amintit că articolul 2 TUE nu constituie o simplă enunțare a unor orientări sau intenții de natură politică, ci conține valori care țin […] de însăși identitatea Uniunii în calitate de ordine juridică comună, valori care sunt concretizate în principii care implică obligații imperative din punct de vedere juridic pentru statele membre".

66. În plus, toate statele membre ale Uniunii sunt de asemenea părți la Convenția europeană a drepturilor omului (denumită în continuare „CEDO”). Chiar dacă această convenție nu cuprinde nicio dispoziție explicită care să impună respectarea demnității umane, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea EDO”), esența CEDO este însăși respectarea demnității umane și a libertății persoanelor [30].

67. Caracterul central al demnității umane este subliniat în continuare de diverse instrumente internaționale, inclusiv Declarația Universală a Drepturilor Omului a Organizației Națiunilor Unite (ONU) din 1948, ale cărei preambul și articol 1 se referă la noțiunea de demnitate umană.

68. Rezultă că interpretarea logică a tezei introductive a articolului 6 alineatul (1) din Directiva SMAV este că aceasta se limitează să reafirme obligația pe care statele membre o au deja. Ea nu face decât să aplice obligația generală a statelor membre de a respecta și de a proteja demnitatea umană în domeniul serviciilor mass-media audiovizuale, precizând că statele membre trebuie să impună această obligație furnizorilor atunci când elaborează normele lor de reglementare a SMAV [31].

69. Pentru acest motiv, ca răspuns la prima parte a primei întrebări, considerăm că Curtea ar trebui să constate că articolul 6 alineatul (1) din Directiva SMAV instituie obligația statelor membre de a include în normele lor de reglementare a SMAV interdicția generală impusă furnizorilor de SMAV de a încălca demnitatea umană în cadrul programelor lor.

b) Cu privire la interzicerea conținutului sub standard din punct de vedere calitativ

70. În al doilea rând, prin intermediul primei întrebări, instanța de trimitere solicită de asemenea să se stabilească dacă Directiva SMAV impune statelor membre să interzică programe sub standard din punct de vedere calitativ. Prin adresarea acestei întrebări, se pare că instanța de trimitere a avut în vedere programe precum cele două transmisii în litigiu, care încalcă demnitatea umană.

71. În opinia noastră și astfel cum a susținut guvernul suedez în ședință, Directiva SMAV nu reglementează conținutul programelor din punctul de vedere al calității acestora.

72. Cu toate acestea, se poate afirma de asemenea că interzicerea încălcării demnității umane influențează conținutul programelor, deoarece acest conținut nu poate fi de natură să încalce demnitatea umană, și că, în acest sens, Directiva SMAV interferează cu conținutul programelor. Totuși, pe lângă cerința ca un program să nu încalce demnitatea umană și să respecte alte obligații impuse de normele coordonate ale Directivei SMAV, acest act nu interferează mai mult cu conținutul programului.

73. În concluzie, măsura națională care permite sancționarea furnizorilor de SMAV ale căror transmisii subminează valoarea demnității umane intră în domeniul de aplicare al Directivei SMAV.

[30] A se vedea, de exemplu, Curtea EDO, Hotărârea din 22 noiembrie 1995, S.W. împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:1995:1122JUD002016692, § 44), Curtea EDO, Hotărârea din 29 aprilie 2002, Pretty împotriva Regatului Unit (CE:ECHR:2002:0429JUD000234602, § 65), și Curtea EDO, Hotărârea din 25 iunie 2024, Ucraina împotriva Rusiei (referitoare la Crimeea), (CE:ECHR:2024:0625JUD002095814, § 1290).

[31] Într-adevăr, astfel cum s-a exprimat în mod elegant avocata generală Trstenjak în Concluziile prezentate în cauzele conexate NS (C-411/10, EU:C:2011:610, punctul 112), „demnitatea umană trebuie să fie nu numai «respectată», ci și «protejată»”.

74. În schimb, măsura națională care prevede sancționarea programelor care sunt mai degrabă de o calitate sub standard nu se încadrează în domeniile coordonate ale directivei.

75. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă reclamantele din litigiile principale au fost sancționate pentru încălcarea demnității umane sau mai degrabă pentru calitatea sub standard a programelor lor.

76. Prin urmare, propunem Curții să răspundă la prima întrebare că domeniul de aplicare al Directivei SMAV, interpretat în lumina obiectivelor sale, include interdicția generală în privința programelor care încalcă demnitatea umană. Directiva SMAV nu reglementează conținutul programelor dincolo de o astfel de interdicție a încălcării demnității umane și de alte condiții impuse în domeniile coordonate de această directivă.

2. Cu privire la a doua întrebare – norme naționale mai detaliate sau mai stricte

77. Articolul 4 alineatul (1) din Directiva SMAV permite statelor membre să introducă norme mai stricte în domeniile coordonate de directivă în anumite condiții. Acesta are următorul cuprins:

„Statele membre le pot impune furnizorilor de servicii mass-media aflați în jurisdicția lor să respecte norme mai detaliate sau mai stricte în domeniile coordonate de prezenta directivă, cu condiția ca normele respective să fie conforme cu dreptul Uniunii.”

78. Prin intermediul celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită interpretarea acestei dispoziții sau, mai precis, solicită să se stabilească dacă, în temeiul unor astfel de norme mai stricte, statelor membre li se permite să facă distincție între diferitele tipuri de furnizori de SMAV.

79. În opinia noastră, această întrebare este admisibilă numai dacă unele dintre normele de drept național în discuție în prezentele cauze – și anume interzicerea încălcării demnității umane sau a programelor sub standard din punct de vedere calitativ – ar putea fi înțelese în sensul că reprezintă astfel de norme mai stricte sau mai detaliate.

80. Or, această situație nu se regăsește aici.

81. Interzicerea încălcării demnității umane este impusă ca cerință generală în temeiul articolului 6 alineatul (1) din Directiva SMAV și nu este o normă „mai strictă”.

82. Interzicerea programelor sub standard din punct de vedere calitativ nu este o normă care intră în sfera domeniilor coordonate de Directiva SMAV și, așadar, nu intră în domeniul de aplicare al articolului 4 alineatul (1) din aceasta.

83. Prin urmare, nu rezultă că un răspuns la a doua întrebare poate fi util instanței de trimitere [32], motiv pentru care Curtea ar trebui să refuze să răspundă la această întrebare din motive de inadmisibilitate.

[32] A se vedea în acest sens Hotărârea din 26 martie 2020, Miasto Łowicz și Prokurator Generalny (C-558/18 și C-563/18, EU:C:2020:234, punctele 44 și 45, precum și jurisprudența citată).

84. Cu toate acestea, întrucât a doua întrebare se referea de asemenea la aspectul dacă diferiți furnizori de SMAV pot fi tratați în mod diferit, am adăuga că, în ceea ce privește interzicerea încălcării demnității umane, aceasta trebuie impusă tuturor furnizorilor de SMAV, fără distincție.

85. În ceea ce privește impunerea unor norme mai stricte în domeniile coordonate de Directiva SMAV, ceea ce nu este cazul în prezentele cauze, Curtea a explicat însă că este posibil să se facă distincție între diferitele tipuri de furnizori de SMAV. În cazul în care diferiți furnizori se află în situații diferite din punct de vedere obiectiv, nu există niciun obstacol în calea impunerii unor norme diferite în privința lor [33]. Astfel, în Hotărârea Sky Italia, Curtea a considerat că era posibil să se impună limite orare ale timpului de emisie consacrat publicității mai scăzute pentru stațiile de emisie cu plată decât cele stabilite pentru stațiile de emisie cu acces liber. O astfel de diferențiere era justificată de faptul că cele dintâi puteau să își acopere costurile din abonamentul plătit de clienții lor, în timp ce cele din urmă puteau fi finanțate numai prin alte mijloace [34].

86. În cazul în care interdicția privind încălcarea demnității umane ar fi tratată ca normă mai strictă în domeniul coordonat de Directiva SMAV (*quod non*), nu ar exista nicio justificare pentru a trata furnizorii pe internet în mod diferit față de orice alt tip de furnizori de SMAV. În ceea ce privește scopul unei astfel de norme, furnizorii de SMAV nu se află într-o situație diferită în mod obiectiv.

87. În măsura în care este vizată interzicerea calității sub standard a conținutului programului, Directiva SMAV nu împiedică statele membre să trateze posturile de televiziune tradiționale în mod diferit față de radiodifuzorii care efectuează transmisii pe internet și care nu sunt posturi de televiziune clasice. Acest aspect nu intră în domeniul de aplicare al directivei menționate.

88. Având în vedere cele de mai sus, propunem Curții să nu răspundă la a doua întrebare.

3. Cu privire la a treia întrebare – limitele interpretării conforme

89. A treia întrebare a instanței de trimitere se întemeiază pe premisa, susținută de majoritatea membrilor completului de judecată al instanței de trimitere, potrivit căreia dispozițiile existente ale legislației elene nu impun o obligație generală de respectare a demnității umane pentru portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV. Prin urmare, în cadrul legislației elene astfel cum a fost interpretată de majoritate, nu ar exista niciun temei juridic pentru a impune sancțiunile în cauză [35].

[33] O astfel de soluție este, de fapt, conformă cu principiul general al egalității, consacrat la articolul 20 din cartă. În Explicațiile cu privire la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (JO 2007, C 303, p. 17), explicația referitoare la articolul 20 – Egalitatea în fața legii are următorul cuprins: „Acest articol corespunde principiului general de drept înscris în toate constituțiile europene și pe care Curtea îl consideră a fi un principiu fundamental de drept comunitar (Hotărârea din 13 noiembrie 1984, în cauza 283/83, Racke, Rec., 1984, p. 3791; Hotărârea din 17 aprilie 1997, în cauza 15/95, EARL, Rec., 1997, p. I-1961, și Hotărârea din 13 aprilie 2000, în cauza 292/97, Karlsson, Rec., 2000, p. 2737)”. Potrivit principiului egalității, nu numai că situațiile comparabile trebuie tratate în mod egal, ci și situațiile diferite trebuie tratate în mod diferit, cu excepția cazului în care există un motiv pentru a le trata în mod egal. A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 septembrie 2010, Akzo Nobel Chemicals și Akcros Chemicals/Comisia ș.a. (C-550/07 P, EU:C:2010:512, punctul 55).

[34] A se vedea în acest sens Hotărârea Sky Italia, punctele 20 și 21.

[35] Comisia și-a exprimat îndoiala cu privire la admisibilitatea acestei întrebări (și a celei de a doua). Aceasta consideră că instanța de trimitere s-a bazat pe o premisă incorectă *prima facie*, și anume că transpunerea Directivei SMAV în dreptul național nu include radiodifuzorii care efectuează transmisii pe internet și care nu sunt și posturi de televiziune clasice. Cu toate acestea, în cadrul procedurii preliminare, Curtea nu are posibilitatea de a stabili sensul dreptului național. Instanța de trimitere a explicat în mod clar că există un dezacord între judecătorii din camera decizională cu privire la interpretarea dreptului național, dar că majoritatea acestora adoptă poziția pe care se bazează această întrebare. Prin urmare, Curtea ar trebui să răspundă la această întrebare pornind de la premisa că aceasta are sensul precizat de instanța de trimitere în deciziile sale de trimitere.

90. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă are obligația de a interpreta dreptul național în sensul că impune o interdicție de încălcare a demnității umane și în privința portalurilor de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV, chiar dacă acest lucru ar conduce la aplicarea de sancțiuni.

91. Există o veche linie jurisprudențială care confirmă că directivele nu pot, *per se*, să creeze obligații în sarcina particularilor [36]. Acest lucru se poate întâmpla numai prin transpunerea directivelor în dreptul național. Prin urmare, obligația de a nu încălca demnitatea umană nu poate fi impusă Makeleio și Zougla prin Directiva SMAV în sine.

92. În cazul în care dreptul național nu a transpus o directivă în mod corespunzător sau integral, instanțele naționale au obligația de a asigura conformitatea dreptului național cu această directivă pe cale interpretativă, astfel cum a explicat inițial Curtea în Hotărârea Von Colson și Kamman [37]. Instanța națională este obligată să facă „tot ce ține de competența sa” pentru a asigura efectivitatea directivei într-un anumit caz [38]. Ar putea fi necesar chiar să își modifice jurisprudența consacrată dacă aceasta se întemeiază pe o interpretare a dreptului național incompatibilă cu obiectivele unei directive [39].

93. Astfel, interpretarea conformă are ca scop obținerea, într-un anumit caz, a unui rezultat care să corespundă rezultatului care ar fi fost obținut dacă directiva ar fi fost transpusă în mod corespunzător [40].

94. În prezentele cauze, rezultatul necesar constă în impunerea în sarcina Makeleio și Zougla a obligației de a nu încălca demnitatea umană în programele audiovizuale pe care le pun la dispoziția publicului.

95. Totuși, o astfel de interpretare a dreptului național ar crea în prezentele cauze o răspundere cvasipenală, întrucât ar permite aplicarea de sancțiuni administrative pentru încălcarea obligațiilor astfel interpretate.

96. Foarte curând după ce a stabilit obligația de interpretare conformă, Curtea a precizat de asemenea că această obligație cunoaște limite [41]. O limită ar fi atinsă atunci când interpretarea conformă ar trebui să aibă ca efect stabilirea sau agravarea răspunderii penale a persoanelor care încalcă dispozițiile directivei [42].

[36] Această linie de jurisprudență a debutat cu Hotărârea din 26 februarie 1986, Marshall (152/84, EU:C:1986:84, punctul 48). Pentru confirmarea mai recentă a acestei jurisprudențe, a se vedea Hotărârea din 7 august 2018, Smith (C-122/17, EU:C:2018:631, punctele 42 și 43), și Hotărârea din 18 ianuarie 2022, Thelen Technopark Berlin (C-261/20, EU:C:2022:33, punctul 32).

[37] A se vedea în acest sens Hotărârea din 10 aprilie 1984, von Colson și Kamann (14/83, EU:C:1984:153).

[38] A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer ș.a. (C-397/01-C-403/01, EU:C:2004:584, punctul 118).

[39] Hotărârea din 19 aprilie 2016, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, punctul 33).

[40] A se vedea în acest sens Hotărârea din 5 octombrie 2004, Pfeiffer ș.a. (C-397/01-C-403/01, EU:C:2004:584, punctul 119).

[41] Astfel, deja în Hotărârea din 13 noiembrie 1990, Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395, punctul 8), Curtea a precizat că instanța națională este obligată să găsească o soluție pe cale interpretativă „în măsura în care este posibil”. Încă de la pronunțarea Hotărârii din 16 iunie 2005, Pupino (C-105/03, EU:C:2005:386), limita interpretării conforme este exprimată prin noțiunea *„contra legem”* [*ibidem*, punctul 47 și, mai recent, Hotărârea din 25 ianuarie 2024, Sofiyski gradski sad (C-722/22, EU:C:2024:80, punctul 24 și jurisprudența citată)].

[42] A se vedea în acest sens Hotărârea din 8 octombrie 1987, Kolpinghuis Nijmegen (80/86, EU:C:1987:431, punctul 13). A se vedea de asemenea Hotărârea din 3 mai 2005, Berlusconi ș.a. (C-387/02, C-391/02 și C-403/02, EU:C:2005:270, punctul 74), și Hotărârea din 20 decembrie 2017, Vaditrans (C-102/16, EU:C:2017:1012, punctul 56 și jurisprudența citată).

97. Această limitare reflectă principiul legalității, astfel cum este exprimat în maxima *nullum crimen, nulla poena sine lege*. Acest principiu este consacrat la articolul 49 din cartă și la articolul 7 din CEDO.

98. Pe scurt, principiul legalității înseamnă că o persoană nu poate răspunde penal sau cvasipenal [43] pentru o faptă care nu era interzisă de *lege* la momentul săvârșirii acesteia.

99. Întrucât interpretarea conformă are loc după comiterea faptei pasibile de pedeapsă, aceasta ar putea fi înțeleasă ca impunând răspunderea penală *post festum* [44].

100. În prezentele cauze, majoritatea membrilor completului de judecată al Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat) și reclamantele din litigiile principale par să pornească de la premisa că principiul legalității impune întotdeauna o trimitere expresă la toate persoanele vizate în dispoziția legală aplicabilă. Întrucât o asemenea trimitere lipsea în legislația elenă, care nu menționa portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV, ar trebui să se concluzioneze că reclamantele nu știau că interdicția de a difuza programe care încalcă demnitatea umană se aplică și în cazul lor. Astfel, limita interpretării conforme ar fi atinsă.

101. Cu toate acestea, jurisprudența Curții sau a Curții EDO nu impune existența unei mențiuni explicite în legislație pentru ca cerințele principiului legalității să fie îndeplinite. Ceea ce este esențial este ca persoana în cauză să fi putut prevedea faptul că interdicția privește și activitatea sa.

102. Astfel, Curtea EDO a explicat că „[u]tilizarea noțiunii de «drept» la articolul 7 se raportează la aceeași noțiune care este utilizată în convenție în cuprinsul altor dispoziții, noțiune care cuprinde atât dreptul izvorât din legi, cât și jurisprudența și implică de asemenea respectarea cerințelor calitative, printre care se numără accesibilitatea și previzibilitatea” [45].

103. Curtea a considerat de asemenea, întemeindu-se pe jurisprudența Curții EDO, că cerința ca o faptă și o pedeapsă să fie prevăzute în mod clar de lege „este îndeplinită atunci când justițiabilul poate ști, plecând de la textul dispoziției pertinente și, dacă este cazul, cu ajutorul interpretării care este dată acestui text de către instanțe, care sunt acțiunile și omisiunile care angajează răspunderea sa penală” [46].

[43] Curtea a stabilit deja că principiul legalității, de obicei relevant în domeniul dreptului penal, se aplică și în privința sancțiunilor administrative. A se vedea în acest sens Hotărârea din 28 octombrie 2010, SGS Belgium ș.a. (C-367/09, EU:C:2010:648, punctele 39 și 61), și Hotărârea din 24 martie 2021, Prefettura Ufficio territoriale del Governo di Firenze (C-870/19 și C-871/19, EU:C:2021:233, punctele 49 și 50). Astfel cum a susținut avocata generală Kokott, nimic nu împiedică să se recurgă, orientativ, și la conținutul principiului legalității incriminării și a pedepsei în ceea ce privește sancțiunile administrative (a se vedea Concluziile prezentate în cauza SGS Belgium ș.a., C-367/09, EU:C:2010:440, punctul 37).

[44] O astfel de afirmație prezintă un anumit paradox. Mai precis, interpretarea judiciară nu creează o lege nouă, ci doar precizează care a fost legea de la începuturile sale. Prin urmare, este de asemenea posibil să se afirme că obligația legală în cauză exista la momentul comiterii faptei pasibile de pedeapsă. Cu toate acestea, un alt element important este și cel subiectiv, și anume faptul că acele persoane, supuse normelor legale, ar fi putut cunoaște cu suficientă claritate care sunt obligațiile care le sunt impuse de legea accesibilă. Astfel, o interpretare judiciară creativă ar putea fi asociată efectiv cu crearea legii.

[45] Curtea EDO, Hotărârea din 22 iunie 2000, Coëme ș.a. împotriva Belgiei (CE:ECHR:2000:0622JUD003249296, § 145 și jurisprudența citată).

[46] Hotărârea din 3 mai 2007, Advocaten voor de Wereld (C-303/05, EU:C:2007:261, punctul 50). A se vedea de asemenea Hotărârea din 24 martie 2021, Prefettura Ufficio territoriale del Governo di Firenze (C-870/19 și C-871/19, EU:C:2021:233, punctul 49).

104. Principiul legalității infracțiunilor și a pedepselor nu poate fi, așadar, interpretat în sensul că interzice clarificarea progresivă a normelor privind răspunderea penală prin interpretarea judiciară de la o cauză la alta, cu condiția ca rezultatul să fie în mod rezonabil previzibil la momentul săvârșirii încălcării, având în vedere în special interpretarea reținută la acel moment în jurisprudența referitoare la dispoziția legală în cauză [47].

105. Pe scurt, esența principiului legalității constă în cerința ca persoana sancționată să fi știut sau să nu fi putut ignora faptul că acțiunea sa era interzisă.

106. Astfel cum a explicat în continuare Curtea, sfera noțiunii de previzibilitate depinde într-o mare măsură de conținutul textului în discuție, de domeniul pe care îl acoperă, precum și de numărul și de calitatea destinatarilor acestuia. Previzibilitatea legii nu se opune ca persoana în cauză să fie determinată să recurgă la consiliere adecvată pentru a evalua la un nivel rezonabil în împrejurările cauzei consecințele care pot rezulta dintr-un anumit act. O asemenea situație se regăsește în special în cazul profesioniștilor, obișnuiți să trebuiască să dea dovadă de o mare prudență în exercitarea profesiei lor. Pentru acest motiv, este de așteptat ca ei să manifeste o atenție specială în evaluarea riscurilor pe care le presupune această exercitare [48].

107. Prin urmare, în prezentele cauze, instanța de trimitere este, în principiu, împiedicată să constate, pe baza unei interpretări conforme a dreptului național, că reclamantele sunt pasibile de pedeapsă pentru încălcarea demnității umane. Acest lucru este valabil cu excepția cazului în care instanța de trimitere consideră că aceste reclamante ar fi putut prevedea, în temeiul normelor elene în vigoare la data faptelor și chiar dacă normele respective nu făceau referire în mod expres la portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV, că interdicția de a difuza programe cu conținut interzis le viza și pe ele [49].

108. Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă reclamantele din litigiile principale ar fi putut să prevadă, la momentul difuzării programelor în cauză, că interdicția de încălcare a demnității umane și sancționarea unei astfel de încălcări vizau și activitatea lor, chiar dacă este vorba despre portaluri de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV [50]. În cazul în care acestea ar fi trebuit să fi avut cunoștință de o astfel de interdicție, confirmarea unei asemenea obligații printr-o clarificare interpretativă a normelor elene în mod necesar nu depășește limita interpretării conforme impuse de principiul legalității.

[47] Hotărârea din 22 octombrie 2015, AC-Treuhand/Comisia (C-194/14 P, EU:C:2015:717, punctul 41), și Hotărârea din 27 iunie 2024, Mylan Laboratories și Mylan/Comisia (C-197/19 P, EU:C:2024:550, punctul 156 și jurisprudența citată).

[48] Hotărârea din 5 mai 2022, BV (C-570/20, EU:C:2022:348, punctul 43), și Hotărârea din 27 iunie 2024, Mylan Laboratories și Mylan/Comisia (C-197/19 P, EU:C:2024:550, punctul 157 și jurisprudența citată).

[49] Amintim că, în prezentele cauze, ESR a aplicat patru sancțiuni. În ceea ce privește Makeleio, prima sancțiune a fost stabilită pentru incitare la violență sau la ură împotriva persoanelor pe motive de orientare sexuală. Această sancțiune nu ridică nicio problemă, întrucât s-a întemeiat pe interdicția clară prevăzută de Legea 4779/2021 de transpunere a Directivei SMAV, care prevedea sancțiuni în raport cu actele normative anterioare. Cu toate acestea, a doua sancțiune aplicată Makeleio și ambele sancțiuni aplicate Zougla s-au întemeiat pe actele normative anterioare, care nu impuneau în mod expres nicio obligație acestui tip de furnizori de servicii pe internet. Pentru acest motiv, majoritatea membrilor completului de judecată al instanței de trimitere a considerat că sancțiunile în cauză au contravenit principiului legalității.

[50] În susținerea unei astfel de constatări, Comisia subliniază că reclamantele trebuie să fi avut cunoștință de faptul că codul etic al transmisiilor jurnalistice, adoptat prin Decretul prezidențial 77/2003, interzice conținuturile care încalcă demnitatea umană, precum și conținutul sub standard din punct de vedere calitativ care face obiectul difuzării. Chiar dacă acest cod nu este un instrument juridic obligatoriu, acesta poate fi luat în considerare la aprecierea previzibilității obligațiilor legale. Astfel, jurisprudența Curții EDO sugerează că astfel de acte pot avea un rol în evaluarea aspectului dacă o obligație a fost „prevăzută de lege” în sensul articolului 7 din CEDO. În Hotărârea Curții EDO din 6 aprilie 2010, Flinkkilä ș.a. împotriva Finlandei, (CE:ECHR:2010:0406JUD002557604, § 63-68), Curtea EDO a constatat că, deși legislația nu era precisă, Orientările pentru jurnaliști și practica Consiliului pentru mass-media prevedeau norme și mai stricte decât dreptul penal însuși. Pentru acest motiv, Curtea EDO a statuat că obligația în discuție în cauza respectivă era „prevăzută de lege” și că sancțiunea era, în consecință, conformă cu principiul legalității.

4. Cu privire la a patra și la a cincea întrebare

109. A patra și a cincea întrebare sunt adresate sub rezerva unui răspuns negativ al Curții la prima întrebare, și anume că Directiva SMAV nu impune introducerea unei interdicții generale în privința programelor care încalcă demnitatea umană și a interzicerii programelor sub standard din punct de vedere calitativ.

110. Întrucât am propus Curții să răspundă afirmativ la prima întrebare, nu este necesar să se răspundă la a patra și la a cincea întrebare.

111. Astfel, în opinia noastră, în răspunsul său la prima întrebare, Curtea ar trebui să explice că Directiva SMAV nu reglementează calitatea programelor difuzate și, prin urmare, nu interzice programele sub standard din punct de vedere calitativ. Cu toate acestea, în măsura în care instanța de trimitere a explicat că partea (b) a primei întrebări, care se referă la conținutul sub standard din punct de vedere calitativ al unui program, are în vedere programe precum cele în discuție în speță, aceasta vizează în realitate aceeași problemă ca partea (a) a acestei întrebări, referitoare la atingerile aduse demnității umane. În speță, instanța de trimitere nu ridică, așadar, nicio problemă referitoare la interzicerea în dreptul național a programelor sub standard din punct de vedere calitativ care să meargă mai departe decât interzicerea încălcării demnității umane.

112. Pentru aceste motive, considerăm că nu este necesar să se răspundă la a patra și la a cincea întrebare.

IV. Concluzie

113. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Symvoulio tis Epikrateias (Consiliul de Stat, Grecia) după cum urmează:

1) Domeniul de aplicare al articolului 6 alineatul (1) din Directiva 2010/13/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 10 martie 2010 privind coordonarea anumitor dispoziții stabilite prin acte cu putere de lege sau acte administrative în cadrul statelor membre cu privire la furnizarea de servicii mass-media audiovizuale (Directiva serviciilor mass-media audiovizuale), astfel cum a fost modificată prin Directiva (UE) 2018/1808 a Parlamentului European și a Consiliului din 14 noiembrie 2018, citit în lumina obiectivelor acestei directive,

   trebuie interpretat în sensul că include interdicția generală în privința programelor care aduc atingere demnității umane.

   Directiva SMAV nu reglementează conținutul programelor dincolo de o astfel de interdicție a încălcării demnității umane și de alte condiții impuse în domeniile coordonate de această directivă.

2) Având în vedere răspunsul dat la prima întrebare, Curtea nu trebuie să răspundă la a doua întrebare.

3) Principiul legalității, consacrat la articolul 49 alineatul (1) prima teză din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, împiedică instanța de trimitere să constate pe baza unei interpretări conforme a dreptului național că o persoană este pasibilă de pedeapsă pentru încălcarea demnității umane, cu excepția cazului în care această persoană ar fi putut prevedea,

în temeiul normelor elene în vigoare la data faptelor, că interdicția de difuzare a programelor cu conținut care încalcă demnitatea umană o vizează și pe ea, chiar dacă normele nu menționau în mod expres portalurile de știri pe internet care furnizează de asemenea SMAV.

Revine instanței de trimitere sarcina de a stabili dacă reclamantele din litigiile principale ar fi putut să prevadă, la momentul difuzării programelor în cauză, că interzicerea încălcării demnității umane și sancționarea unei astfel de încălcări vizau și activitatea lor. În cazul în care acestea ar fi trebuit să fi avut cunoștință de o astfel de interdicție, confirmarea unei asemenea obligații printr-o clarificare interpretativă a normelor elene în mod necesar nu depășește limita interpretării conforme impuse de principiul legalității.

4) Nu este necesar să se răspundă la a patra și la a cincea întrebare.